

Medvede

Mesto Beľsk sa túli k stepnej rieke Rochle. Rieka v týchto miestach vytvára niekoľko ostrých oblúkov poprepájaných sieťou potokov tak, že hľadiac za jasného letného dňa z jej vysokého pravého brehu, vyzerá ako mašľa uviazaná z modrastých stužiek. Akýsi obrovský nôž zrezal tento vysoký pravý breh, týčiaci sa päťdesiat siah¹ nad hladinu Rochli, tak strmo, že vystúpiť od vody na vrchol, tam kde sa začína nekonečná step, možno iba pridržajúc sa kríkov bršlenu, kustovnice a liesok, liesok, ktoré husto pokrývajú svah. Odtiaľto, zvrchu, sa odkrýva kruhový výhľad na štyridsať vierst² do diaľky. Napravo na juh a naľavo na sever sa tiahnu vřšky pravého brehu Rochli, niektoré strmo klesajú do údolia, rovnako ako ten, z ktorého sa pozeráme, iné sú mierne; niektoré z nich sa belejú svojimi obnaženými, od pôdy kriedovými vrcholmi a stráňami; ostatné sú z väčšej časti pokryté zakrpateným porastom a nízkou trávou. Rovno na východ sa rozprestiera bezhraničná, jemne vyvýšená step, miestami žltá od lúk husto porastených neužitočným prýštcom, miestami zelenajúca sa obilím, inde purpurovo-čierna od čerstvo obrobenej pôdy či striebisto-šedá od kavyľa. Odtiaľto sa zdá byť rovná a len skúsené oko na nej spozoruje sotva badateľné línie mierne sa zvažujúcich, neviditeľných, hlbokých dolín a strží, a sem-tam rozozná zľahka vyvýšený, starý, rozoraný a do zeme prepadnutý kurgan už bez kamennej baby³, ktorá možnože v podobe skýtskeho pamätníka skrášľuje dvor Charkovskej univerzity, alebo bola odvezená nejakým mužikom a založená do ohrady pre dobytok.

Dolu rieka, vinúca sa modrá stuha, naľahujúca sa zo severu na juh, hneď odchádza od vysokého brehu k stepi, hneď sa približuje a preteká pod samotným úbočím. Rieku obklopujú vrbové kríky, sem-tam borovice a v blízkosti mesta pasienky a záhrady. V istej vzdialenosti od brehu, na stepnej strane, sa takmer popri celom toku Rochli tiahne súvislý pás pieskov, ktoré ledva zadržiava červená a čierna vrbina a hustý koberec voňavej fialovej materinej dúšky. V týchto pieskoch, dve či tri versty od mesta, sa uhniedzil mestský cintorín; z výšky pripomína maličkú oázu, nad ktorou sa týči drevená zvonica kostolného cintorína. Samotné mesto nie je obzvlášť výnimočné, je veľmi podobné na všetky ostatné újezdne⁴ mestá; avšak od svojich bratov sa výhodne odlišuje neuveriteľnou čistotou ulíc, za ktorú treba vďačiť ani nie tak

---

¹ Siah = 2,13 m.

² Versta = 1066,781 m.

³ Kurgany sú mohutné mohylové hroby starých kočovných národov, napr. Skýtov. Na ich vrchu často stáli 1-4 metre vysoké sochy s antropomorfnými znakmi – kamenné baby.

⁴ Nižšia administratívna jednotka v Ruskom impériu.

pozornej starostlivosti vedenia mesta, ako skôr pieskovej pôde, na ktorej je postavené; takáto pôda dokáže vsať akékoľvek množstvo vlhky, aké len môže priniesť rozhnevané nebo, čo spôsobuje veľké starosti mestským sviniam, ktoré si potom musia hľadať pohodlné miesto v špinavých blatistých brehoch rieky aspoň dve versty od mesta.

V septembri roku 1875 bol Beľsk neobvykle nepokojný. Zvyčajná tichosť života sa narušila; všade: v klube, na uliciach, na lavičkách pred brámkami, v domoch; prebiehali hlučné rozhovory. Mohli by sme sa domnievať, že taký rozruch medzi obyvateľmi vyvolalo v tom čase prebiehajúce zemské zasadanie s voľbami, no zemské zasadania – aj s voľbami, aj so škandálmi – bývali aj predtým, a nijako zvlášť na Beľskčanov nezapôsobili. Inokedy si len mešťania, čo sa stretnú sa na ulici, medzi sebou poprehadzujú krátke frázy:

– Boli? – pýta sa jeden, ukazujúc pohľadom na dom, kde sídli zemská správa.

– Bol. – odvetí druhý a mávne rukou. A spolubesedník, privyknutý na tento spôsob vyjadrovania myšlienok, aj bez slov pochopí, v čom je vec, a prehovorí:

– Kto?

– Ivan Petrovič!

– Koho?

– Ivana Parfenyča.

Zasmejú sa a rozídu.

No teraz to nebolo tak. Mesto vrieskalo ako v čase jarmoku. Davy chlapcov bežali od radnice k mestskému pasienku a naspäť; vážení ľudia v širokých letných plátenných a hodvábnych kostýmoch mali tiež namierené tam. Mestské dámy so slnečníkmi, v pestrofarebných krinolínach (vtedy ich nosili), zaberali celú šírku ulice tak, že mladý kupec Rogačov, ktorý sa viezol na drožke so zapriahnutým sivo-škvrnitým skôr zverom ako koňom, musel zatiahnuť za uzdu a takmer sa pritisnúť k hlineným stenám domov. Dámy sprevádzali miestni gavalieri v šedých kabátoch s čiernymi zamatovými goliermi, s vychádzkovými palicami, v slamených klobúkoch a – kto mal – v brigadírkach s kokardami. Bratia Izotovci, vodcovia všetkých spoločenských veselíc, ovládajúci počas štvorylky kričať „Grand rond!⁵“ a „au Rebours!⁶“, sa sem neustále vracali, pokiaľ nebehali po meste a neoznamovali známym dámam čerstvé správy.

– Z Bajulského újazdu prišli! Zabrali polovicu pasienku, po samú rieku, – hovoril starší, Leonid.

---

⁵ Velký kruh, (fr)

⁶ Naopak, v opačnom slede, (fr)

– Preskúmal som výhľad z vrcholu Pristena, – dodal mladší Konštantín, obľubujúci sa vyjadrovať vyberane. – Veľkolepý obraz!

Pristenom nazývali ten istý vršok, odkiaľ sa otvára pohľad na mesto a okolie.

– Ach, aký nápad! Predstavte si! Viete čo, prikážeme zapriať linejku a pôjdeme na Pristen. Spravíme si niečo ako piknik. A obzrieme si to odtiaľ.

Tento návrh, ktorý vyslovila prvá dáma Beľska, žena pokladníkovho brata (takmer celé mesto volalo jej muža, Pavla Ivanoviča, pokladníkovým bratom), dáma, ktorá prišla pred ôsmymi rokmi z Peterburgu, a preto ju považovali za vládkyňu módy a dobrých mravov, sa stretol so všeobecným súhlasom. Tlstého hnedáka zapriahli do kočiaru, aký sa nachádza len v újezdnych mestách: je zostavený z dlhých dosák s dvoma dlhými podnožkami tak, že cestujúci sa posadia do dvoch radov, po šesť-sedem v každom rade, chrbtami k sebe; kompánia dvanástich ľudí sa naň popratala a prešla cez mesto, predbiehajúc skupiny chlapcov, zástupy dám a masy všakovakého iného národa prúdiaceho k pasienku. Linejka minula pieskové ulice mesta, prešla cez most a zamierila k vysokému pravému brehu rieky. Hnedák úporným krokom, pri ktorom sa mu na stehnách krčila lesklá koža, prešiel dve versty a vyliezol na vrch a o pol hodinu už cestujúci sedeli na kraji kríkmi zarasteného päťdesiatšiahového strmého svahu a pozerali na známy výhľad. Dole pod ich nohami, tesne pri svahu, ticho tiekla v tom mieste sa približujúca rieka a za ňou sa rozprestieral pasienok, na ktorý sa upriamovala všeobecná pozornosť.

Pestrel sa ako ohromný koberec z kusov látok. Bolo vidno špinavé biele stany, množstvo povozov, masy farebných ľudí: tmavé postavy mužov v kaftanoch⁷, šedé špinavé košele, krikláve žlté a červené oblečenie žien; zhromaždené skupiny Cigánov obkolesovali davy ľudí. Bol prekrásny, nie príliš horúci a naskrze tichý deň, a do výšok, kde sedeli diváci, prenikal hovor tisícového davu, ťažké údery kladiva na mäkké železo, konské erdžanie a rev desiatok cigánskych chleboďarcov a živiteľov – skrotených medveďov, ktoré dovedli z viacerých újezdov.

Oľga Pavlovna pozorovala túto rozmanitosť d'alekohľadom a nadchýnala sa.

– Ach, aké pozoruhodné! Aký je obrovský! Pozrite, Leonid, aký obrovský medveď, tam, napravo. A vedľa neho mladý Cigán – hotový Adonis⁸.

Podala d'alekohľad mladému mužovi a on uvidel postavu zdatného a veľmi ušpineného mladíka, ktorý stál pri zvierati prestupujúcom z laby na labu a láskal ho.

---

⁷ Dlhý orientálny kabát.

⁸ Postava z orientálnej, gréckej a rímskej mytológie, ktorá bola pôvodne bohom plodnosti v starovekej Sýrii a Fenícii.

– Dovoľte aj mne, – povedal tučný, hladko oholený pán v plátennom plášti so slameným klobúkom. Chvíľu sa pozorne díval, potom sa obrátil k Oľge Pavlovne a s ťažkým povzdychom riekol:

– Veruže, Oľga Pavlovna, Adonis. No poviem vám, akýže z toho Adonisa zlodej koní vyjde – prvá trieda.

– Mon Dieu⁹! Vy sa neustále snažíte previesť všetku poéziu na prózu. Prečo zlodej koní? Nechce sa mi tomu veriť. Je taký milý.

– Milý ako milý... no čo myslíte, ako má nakŕmiť svoje prekrásne telo bez toho medveďa? Pozrite, zajtra ich pozabíjajú a z tejto tisícky Cigánov sa polovica rozprácha po svete.

– Môžu kovať, veštiť...

– Veštiť! Bol u mňa včera Cigán Il'ja – kónský liečiteľ, však si s ním pohovorte. „Máte pekných sivákov, Foma Fomič,“ hovorí, „len si ich chráňte pred naším bratom.“ – „A čože,“ hovorím ja, „ty mi ich nepotiahneš?“ Uškŕňa sa, chytrák! Veštiť! To sú mi teda proroctvá!

Z linejky odviazali veľký kôš, z ktorého vytiahli jedlo a nápoje, a spoločnosť sa začala sýtiť, pričom sa veselo zhovárala a takmer nevnímala obraz, ktorý sa jej rozprestieral pod nohami. Slnko zapadalo, ohromný tieň vŕšku rýchlo bežal po pasienku, po meste, po stepi; obrysy sa zjemňovali, a ako to na juhu býva, deň sa rýchlo zmenil na noc. Ďaleké oblúky rieky sa leskli od chladného mesačného svetla; v meste sa objavili ohníky; v cigánskom tábore zapálili vaty, čo sa červeneli cez hmlu zdvíhajúcu sa z usínajúcej rieky pod Pristenom. A na kopci Konštantín a Leonid preskakovane rozprávali smiešne anekdoty; Oľga Pavlovna sa občas zhovievavo pousmiala; dámy sa hlasno chichotali a sem-tam vybuchli do smiechu. Zapálili sviečky v sklenených nádobkách; kočiš a služobná rozdúchávali v krikoch samovar, pričom služobná z času na čas pre čosi zvýskla, avšak veľmi opatrne. Tučný Foma Fomič dlho mlčal a nakoniec prerušil Leonidovu anekdotu v najzaujímavejšom mieste.

– Na kedyže je, nakoniec, naplánovaná tá medvedia poprava? – spýtal sa.

– Na stredú ráno, – ihneď odvetili bratia Izotovci.

***

Zo štyroch újezdov prišli nešťastní Cigáni s celým svojím majetkom, s koňmi a medveďmi. Na mestskom pasienku bolo zhromaždených viac ako sto ploskochodých zvierat, od malinkých medvediat po ohromných starcov v zošedivených kožuchoch. Cigáni s hrôzou

---

⁹ Bože môj! (fr.)

čakali na súdny deň. Mnohí, čo prišli medzi prvými, žili na mestskom pasienku už zo dva týždne; nadriadení čakali na príchod všetkých Cigánov zapísaných na ten čas, aby mohli vykonať veľkú popravu. Cigánom bola po vyjdení zákona, ktorý zakázal chov skrotených medveďov, daná päťročná lehota a tá teraz uplynula: museli sa dostaviť na určené zberné miesto a sami svojich živiteľov utraťiť.

Posledný raz vyšli na svoju púť po dedinách s povestnou kozou a jej bubeníkom, nerozlučiteľnými spoločníkmi medveďov. Posledný raz som zhliadol, ako zostupujú zo stepi do údolia, v akých obvykle ležia ukrajinské usadlosti; dav chlapcov a dievčat im zo verstu bežal naproti a s jasotom sa vracal spolu s ich nesúrodým húfom dole, do dediny, kde sa začínala samotná paráda.

Áno, to bola paráda! Pristavili sa pri krčme či niektorej bohatsšej chalupe, alebo – ak bola v dedine kúria – pred panským domom a začalo sa predstavenie, liečenie, obchodovanie a vymieňanie, veštenie, podkúvanie koní, oprava vozov; a ktovie čohože tam ešte nebolo v ten dlhý letný deň do samého večera, kedy Cigáni odišli za dedinu, na pastviny, rozkladali svoje stany alebo jednoducho natáhovali plachty na oje, zapálili vatry a pripravovali si večeru. A aj do neskorej noci stál okolo tábora zvedavý dav.

– Nože, poďme už – hovorí mne, malému chlapcovi, otec.

– Ešte chvíľočku, ešte chvíľku!..

A otcovi samotnému sa odísť nechcelo. Sedeli sme v dvojmiestnej drožke; starý valach¹⁰ Vaska pootočil hlavu k ohňom a nastražil na medveďov uši, stál pokojne, občas pofrkujúc; ohne tábora vrhali chvejúce sa červené svetlo a neurčité kolísavé tieň; z údolia po našom boku stúpala ľahká hmla a za táborom sa rozprestierala step. Tmavé lopatky veterného mlyna sa rysovali na nebi; za ním sa rozťahovalo bezhraničné tajomné priestranstvo zahalené v striebrosivom súmraku. Zvuky tábora nemohli prehlásiť tiché a čisté zvuky stepnej noci; z ďalekého rybníku sa nesie víťazoslávny, zvučný chór žiab; zvonivým praskotom sa rozlieha rytmický rýchly krik chrapčiaka, prepelice kričia svoje „Piť pôjdem! Piť pôjdem!“; odkiaľsi doliehajú nezrozumiteľné, neznáme zvuky, slabé a harmonické; čo je to? zvuk ďalekého zvona, prinesený ľahkým vánkom, alebo hlas prírody, jazyku ktorej nerozumieme ?..

No v tábore sa všetko utišuje; postupne hasia nepotrebné ohne; medvede sa prehadzujú, hrkotajú reťazami a občas ticho vrčia pod vozmi, ku ktorým sú pripútané; Cigáni sa ukladajú spať. Jeden z nich odišiel bokom a hrdelným tenorom zaspieval prazvláštnu pieseň v rodnom jazyku, nepodobnú piesňam moskovských Cigánov a operetných spevákov, svojskú, divokú,

---

¹⁰ Kastrovaný kôň

trúchlivú, uchu cudziu, prichádzajúcu odkiaľsi z neznámej temnoty... Nikto nevie, kedy bola zložená, aké stepi, lesy a hory ju zrodili; ona ostala živým svedkom dávnych vekov, ktoré si nepamätá ani ten, kto ju teraz spieva pod cudzím, hviezdami horiacom nebom, v cudzích stepiach...

– Pôjdeme, – hovorí otec. Stojaci Vaska bodro vyrazí z miesta a drožka sa uberá po kľukatej ceste dole do údolia; ľahký prach sa slabo zdvíha spod kolies a hneď, akoby zasnený, padá na zľahka orosenú trávu.

– Papa, a vie niekto po cigánsky?

– Oni, pravdaže, vedia, ale medzi ostatnými som nevidel nikoho, kto by s nimi vedel hovoriť.

– Ja by som sa chcel naučiť. Chcel by som vedieť, čo spieval... Papa, a oni sú pohania? Možnože spieval o svojich bohoch: ako žili, ako bojovali...

Vrátili sme sa domov a ja ležím pod prikrývkou, ale predstavivosť mi ešte dlho stále pracuje a v malej hlave uloženej na poduške vytvára podivné obrazy.

Teraz po dedinách už medvede nevodia. I Cigáni sa zriedka túlajú; omnoho častejšie žijú v miestach, kde sú zapísaní, a iba niekedy, aby splatili daň svojmu dávne mu zvyku, sa vyberú niekam na pasienok, ponatáhujú zadymené plátna a žijú tam s celými rodinami, zaoberajú sa podkúvaním koní, ich liečením a obchodom s nimi. Dokonca som raz videl, ako šiatre uvoľnili miesto narýchlo stlčeným chatrčiam z dosák. Bolo to v gubernskom meste; neďaleko od nemocnice a trhoviska, na kúsku ešte nezastavanej zeme, vedľa poštovej cesty postavili Cigáni celé malé mestečko. Iba tmavé okaté tváre, kučeravé vlasy, špinavý odev mužov, špinavé krikl'ávé šatky žien a nahé bronzové det'úrence mi pripomínali bývalý obraz slobodného cigánskeho tábora. Z chatrči bolo počuť cengot železa; nahliadol som do jednej z nich: akýsi starec kul podkovu. Pozeral som sa na jeho prácu a videl, že to už nie je ten predošlý Cigán – kováč, ale prostý majster, ktorý vezme objednávku a pracuje, aby ju čím skôr splnil a navalil na seba novú. Kul podkovu za podkovou, odhadzujúc ich jednu za druhou na hromadu v rohu chatrče; pracoval vo veľkom zhone so zamračeným, sústredeným výzorom. To bolo cez deň; keď som tadiaľ prechádzal už dosť neskoro večer, podišiel som k chatrči a uvidel starca za tou istou prácou. To už bol továrenský robotník. Bolo čudné vidieť cigánsky tábor takmer vnútri mesta, medzi gubernskou nemocnicou, trhom, väzením a akýmsi priestorom, kde cvičili vojaci a každú chvíľu sa ozývalo „Na plece! Na stráž!“, vedľa cesty, z ktorej vietor rozdúval mračná prachu a zanášal ho na doštené chatrče a ohne s kotlíkmi, v ktorých Cigánky zakutané v pestrých ručníkoch varili akúsi kašu, na samotných Cigánov a ich holé deti.

Chodili po dedinách a posledný raz predvádzali svoje predstavenia. Posledný raz medvede ukazovali svoje artistické umenie, tancovali, zápasili, predvádzali, ako chlapci kradnú hrach, ako chodí mladucha a ako stará baba; posledný raz sa im dostalo pohostenia v podobe pohára vodky, ktorý medveď stojaci na zadných labách zobral oboma prednými labami, priložil k huňatému ňufáku a zakloniac hlavu dozadu, vylial do tlamy, potom sa poobližoval a svoju spokojnosť vyjadril tichým revom plným akýchsi zvláštnych vzdychov. Posledný raz prišli za Cigánmi starci a starenky, aby sa poliečili spoľahlivým, osvedčeným spôsobom, ktorý pozostával z toho, že pacient si ľahol na zem pod medveďa, ktorý naširoko rozťahal svoje štyri laby a priľahol ho bruchom a ležal, pokiaľ Cigán neuznal seansu za dostatočne dlhú. Posledný raz ich vodili do chalúp, pričom ak medveď dobrovoľne vstúpil, voviedli ho do krásneho rohu¹¹ a sedeli tam a radovali sa jeho súhlasu ako dobrému znaku; ale ak napriek všetkému dohováraniu a láskaniu prah neprestúpil, vtedy gazdiná nariekala a susedia hovorili:

– Také niečo! Bo o hriechoch vie!

Väčšia časť Cigánov prišla zo západných újezdov, takže museli zísť k Beľsku dvojverstvovým klesaním a keď zazreli z diaľky miesto svojho nešťastia, toto mestečko s jeho slamenými a železnými strechami a dvoma či troma zvonicami, ženy začali vzlykať, deti plakať a medvede zo súcitu, ale možnože – kto vie? – pochopiac z ľudskej reči svoj horký osud, tak revať, že protiidúce povozy zišli z cesty, aby úplne nevyplašili voly a kone, a sprevádzajúce ich psy s piskotom a trasením zaliezli do samotných vozov, tam kde Ukrajinci priväzujú dechtové mazivo a kefy.

U vrát beľského policajného náčelníka sa zišlo niekoľko starých Cigánov. Vystrojili sa, aby predstúpili pred vrchnosť s dôstojným výzorom. Všetci mali čierne alebo sivé súkenné bešmety so striebrom vykladanými čiernymi opaskami, hodvábne košeľe s úzkou výšivkou na golieri, plyšové šarovary, vysoké topánky, u niektorých so vzormi vyšívanými a vyrezávanými sárkami, a väčšina mala na hlave baranicu. Takto sa zvykli vyparádiť iba pri najslávnejších príležitostiach.

– Spí? – spýtal sa vysoký, vystretý, od staroby zožltnutý Cigán strážnika vychádzajúceho z dvora, jedného z jedenástich mužov povinných ochraňovať poriadok mesta Beľsk.

– Vstáva, oblieka sa. Hneď vás zavolajú, – odvetil strážnik.

---

¹¹ Krásny roh – u východných Slovanov najčestnejšie miesto v dome, v ktorom vešali ikony a stál stôl.

Starci, ktorí do tej doby nepohnuto sedeli alebo stáli, sa poševelili a začali sa medzi sebou ticho zhovárať. Najstarší vybral čosi z vrecka šarovarov; všetci ho obkolesili a pozerali na predmet, nachádzajúci sa v jeho rukách.

– Nič z toho nebude, – povedal nakoniec. – Vari on niečo zmôže? Azda je to od neho? Je to z Peterburgu, sám minister prikázal. Medvede kántria všade.

– Vyskúšame, Ivan, možnože, nejako... – odvetil druhý stavec.

– Skúsiť môžeme, – odpovedal skľúčene Ivan. – Iba peniažky naše vezme a nič nepomôže.

Zavolali ich k náčelníkovi. Tlačiac sa vošli do predsieni, a keď k nim prišiel fúzatý človek v rozopnutom policajnom mundúre, spod ktorého bola vidieť červená hodvábná košeľa, starci mu padli k nohám. Prosili ho a ponúkali mu peniaze. Mnohí plakali.

– Vaše vysokoblahorodie, – hovoril Ivan, – sami posúďte, kam sa my teraz podejeme? Mali sme medvede – žili sme mierne, nikomu neubližovali... Sú medzi nami mládenci, čo nad zlou vecou premýšľajú; áno, vaše vysokoblahorodie, ale vari nie je dost' zlodejov koní aj medzi Rusmi? Nikomu sa od našich zvierat škody nedostalo, všetkým len útecha. Čože teraz bude? Po svete musíme ísť, ale nie byť zlodejmi, tulákmi. Otcovia naši aj dedovia medvede vodili; zem orať nevieme; kováči sme všetci, veď dobre bolo kováčmi byť, za robotou po celej zemi chodiť, ale teraz k nám robota sama nepríde. A budú naši mladí zlodejmi koní; niet sa kam podieť, vaše vysokoblahorodie. Ako pred bohom hovorím, otvorene: veľké zlo spravili aj nám aj všetkým dobrým ľuďom, keď nám vzali medvede. Možno vy nám pomôžete; boh vám za to žehnaj, dobrý pane.

Stavec padol na kolena a po zem sa poklonil náčelníkovi. Ostatní ho nasledovali. Major stál so zamračeným výzorom, hladil si dlhé fúzy a druhú ruku vsunul do vrecka modrých nohavíc. Stavec vzal značne tučnú koženú peňaženku a podal mu ju.

– Nevezmem, – zamračene povedal náčelník. – Ja nemôžem spraviť nič.

– Keby ste vzali, vaše vysokoblahorodie, – ozvalo sa v skupine. – Môžete, niečo... Keby ste napísali.

– Nevezmem, – povedal náčelník hlasnejšie ako prv. – Nie je za čo. Nič sa nedá. Je to zákon... Bola vám daná päťročná lehota... Čože už tu robiť?...

A rozhodil rukami.

Starci mlčali. Náčelník pokračoval:

– Ja sám viem, aká je to bieda pre vás aj pre nás, – teraz aby človek dohliadal na kone; áno, ale čože ja môžem spraviť? Ty, dedo, sprac peniaze; ja peniaze darom neberiem. Vašu

chasu s koňmi pochyťam – nenahnevajte sa, no brat' darom nie je v mojich pravidlách. Sprac, sprac, starký: vám sa peniaze zídu.

– Vaše vysokoblahorodie, – povedal Ivan, stále držiac peňaženku v rukách, – dovoľte ešte slova vyrieť. Povoľte zajtra... (jeho hlas sa zatriasol) – povoľte to zajtra ukončiť. Umorili sme sa, usúžili. Dva týždne sú to už, čo som prišiel so svojimi, prežili sme celkom...

– Ešte jednej skupiny, starký, nieto; treba počkať. Beztak sa mi tu z vás celé mesto zbláznilo. Treba razom.

– Už prišli, vaše vysokoblahorodie: ako sme k vám šli – z hory klesali. Urob nám tú milosť, pane! Nemuč nás.

– No, ak prišli, tak zajtra o desiatej k vám prídem. Zbrane máte?

– Zbrane sú, no nie pre všetkých.

– Dobre. Poprosím plukovníka, aby doniesol z oddielu. Zbohom! Lúto mi je vás, veľmi ľúto.

Starci podišli k dverám, no náčelník ich privolal:

– Ej, postojte! Čosi vám poviem: pôjdete k apatiekarovi, Fomovi Fomičovi, – poznáte apatieku pri kostole? – choďte, povedzte mu, že som vás poslal. On skúpi všetok váš medvedí tuk. Hodí sa mu do masť. Možnože aj kožušiny. Dá vám dobrú cenu, určite ho neobíd'ete.

Cigáni poďakovali a hromadne sa vypravili do apatieky. Pukali im srdcia; takmer bez jednania predali posmrtné pozostatky svojich druhov. Foma Fomič kúpil všetok tuk po štrnásť kopejok, ale o kožušine sľúbil pohovoriť potom. Kupec Rogačov, ktorý sa tam práve nachádzal, s nádejou spraviť dobrý kšeft, zjednal všetky medvedie stehná po päťkopejke za funt¹².

Večerom toho istého dňa pribehli k pokladníkovmu bratovi zadychčaní bratia Izgotovovci.

– Oľga Pavlovna, Oľga Pavlovna, stanovili na zajtra! Všetci prišli! Už aj zbrane plukovník dal, – hovorili jeden cez druhého. – Foma Fomič kúpil všetok tuk po štrnásť kopejok za funt. Rogačov mäso...

– Počkajte, počkajte, Leonid, – prerušila ich Oľga Pavlovna, – načo je Fomu Fomičovi medvedí tuk?

– Do masť; prvotriedna pomáda na rast vlasov.

A Konštantín rozpovedal zaujímavú anekdotu o tom, ako akémusi plešatému pánovi, ktorý si mazal vlasy medvedím tukom, narástli vlasy na rukách.

---

¹² Stará ruská miera váhy 1 funt=409,5 gramu

– A musel si ich holiť každé dva dni, – zakončil Leonid, pričom obaja bratia vybuchli do smiechu.

Oľga Pavlovna sa usmiala a zamyslela. Ona už dávno nosila príčesok a správy o medved'om tuku jej prišli vhod; a keď si večer prišiel apatiekar Foma Fomič zahrať s jej mužom a pokladníkom partiu preferansu, prefikane skrútila rozhovor tak, aby si u neho vynútila prísľub, že jej pošle medvediu pomádu.

– Samozrejme, samozrejme, Oľga Pavlovna. Dokonca aj s parfumom. Čo uprednostňujete –pačulu¹³ alebo kanangu¹⁴?

Nastalo pochmúrne, chladné, príznačné septembrové ráno. Občas sprchol slabý dážď, no nehľadiac na neho, množstvo divákov oboch pohlaví a každého veku sa prišlo na lúku pozrieť na nevšedné predstavenie. Mesto takmer spustlo. Všetky osobné kočiare: jediná kareta v meste, niekoľko faetonov, drožiek a linejok – boli zaneprázdnené prevozom zvedavcov; odvážali ich k tábora a vracali sa do mesta pre nové skupiny. O desiatej hodine už boli zhromaždení všetci.

Cigáni stratili všetku nádej. V tábore nebolo väčšieho hluku: ženy vliezli spolu s malými deťmi do šiatrov, aby popravu nevideli a iba občas z niektorého vyrazil zúfalý vreskot; muži horúčkovo robili posledné prípravy. Odtiahli vozy na kraj tábora a priviazali k nim zvery.

Náčelník s Fomom Fomičom prešiel pozdĺž zástupu odsúdených. Medvede neboli úplne pokojné: neobvyklé rozostavenie, čudná príprava, obrovské davy, veľké zoskupenie ich samých na jednom mieste – to všetko bolo príčinou ich nepokoja; trhane sa metal na reťaziach alebo ich hrýzli a ticho vrčali. Starý Ivan stál vedľa svojho obrovského jednookého medved'a. Jeho syn, postarší Cigán už so striebistými šedinami v čiernych vlasoch, a vnuk, ten istý junák – Adonis, na ktorého upriamila všetku svoju pozornosť Oľga Pavlovna, s meravými tvármi a plameňmi v očiach náhlivo priväzovali medved'a. Náčelník sa priblížil k nim.

– Nože, starký, – povedal, – prikáž mladým, aby začali.

Davom divákov prešla vlna vzrušenia, hovor a krik sa zosilnili, no čoskoro všetko utíchlo a z mŕtvej tíšiny sa ozýval nehlasný, no dôstojný hlas. To hovoril starec Ivan.

– Dovoľ, dobrý pane, povedať mne slovo. Prosím vás, bratia, dajte mne prvému skoncovať s tým. Som najstarší z vás: do roka dovším deväťdesiat rokov, ale medved'ov vodím od mala. A v celom tábore niet staršieho zvieraťa od môjho.

Sklonil šedivú kučeravú hlavu na hrud', zmučene ňou pokýval a pretrel si päst'ou oči. Potom sa vzpriamril, zdvihol hlavu a pokračoval ešte hlasnejšie a ťažšie ako prv:

---

¹³ Tropická bylina z čeľade hluchavkovitých

¹⁴ Kananga voňavá je veľmi voňajúca rastlina z oblasti Malajzie a Indonézie.

– Preto aj chcem ja prvý skoncovať. Myslel som, že nedožijem do takého nešťastia, myslel som si, že ani medveď môj milovaný nedožije, ale, vidno, nebol taký osud: vlastnou rukou musím ja zabiť jeho, živiteľa svojho a blahodarcu. Odviažte ho, pustite na voľno. Nikam nepôjde; my, starci, pred smrťou neutečieme. Odviaž ho, Vasja: nechcem ho zabiť na povraze ako dobytok. Nebojte sa, – povedal rozrečnenému davu, – nikoho sa nedotkne.

Mladík odviazal obrovské zviera a odviedol ho kúsok od voza. Medveď sa usadil na zadné laby, predné spustil dole a s ťažkým vzdychaním a chrapotom sa rozkýval z boka na bok. Bol očividne veľmi starý; zuby mal žlté, kožušinu vyblednutú a vyplznutú; družne a smutne hľadel na svojho starého gazdu jediným malým okom. Vôkol bolo mŕtvoločné ticho. Počúť bolo len cinkanie nabíjakov o hlavne a ich tupé klopkanie na upchávky nabitých pušiek.

– Dajte zbraň, – tvrdo povedal stavec.

Syn mu podal pušku. Vzal ju, pritisol si ju k hrudi a obrátiac sa k medveďovi znovu prehovoril:

– Zabijem ťa teraz, Potap. Daj bože, aby sa moja stará ruka netriasla, aby ťa guľka trafila do samého srdca. Nechcem ťa mučiť, toto si si nezaslúžil, medveď môj starý, druh môj dobrý. Vzal som ťa ako malé medvieďa, oko si mal vylúpnuté, nos dookola hnil, bol si chorý a chradol; chodil som ja za tebou ako za synom a ľutoval ťa, a vyrástol si na veľkého a silného medveďa; niet druhého takého vo všetkých táboroch, čo sa tu zišli. Vyrástol si a nezabudol na moje dobro: medzi ľuďmi som takého druhu, ako teba, nemal. Bol si dobrý a mierny, i chápvavý, všetko si sa naučil a ja som nevidel lepšie a rozumnejšie zviera. Čo by som bol bez teba? Celá moja rodina žije z tvojej práce. Zaobstaral si mi dve trojky koní, chalupu si mi na zimu vystaval. Ba čo viac: syna môjho od vojenčiny si uchránil. Veľká je naša rodina, a všetkých, od starého do malého dieťaťa, si v nej až doposiaľ krmil a chránil. A ľúbil som ťa mocne a nebil bolestivo, ale ak som sa pred tebou v niečom previnil, odpusti mi, skláňam sa ti k nohám.

Zvalil sa medveďovi k nohám. Zviera ticho a žalostne zaručalo. Stavec vzlykal, chvejúc sa na celom tele.

– Zabi, bät'uška! – povedal mu syn. – Netrhaj nám srdce.

Ivan sa zdvihol. Slzy mu už z očí netiekli. Odhrnul si z čela spadnutú naň šedú šticu a tvrdým a jasným hlasom pokračoval:

– A hľa, teraz ťa musím zabiť... Prikázali mi, starký, zastreliť ťa svojou rukou: nemôžeš viac žiť na svete. Čože už. Nech nás boh na nebi rozsúdi s nimi.

Natiahol kohútik a ešte pevnou rukou namieril na hrud' zvierat'a, pod ľavú labu. A medveď pochopil. Z jeho tlamy sa vyrval žalobný zúfalý rev; postavil sa na zadné, zdvihol predné laby – akoby si nimi zakrýval oči, aby nevidel strašnú zbraň. Nárek sa rozľahol medzi

Cigánmi; mnohí v dave plakali; stavec s revom hodil zbraň na zem a bezvládne sa na ňu zvalil. Syn sa naňho vrhol, aby ho zodvihol a vnuk schvatol zbraň.

– Dost’! – zakričal divokým, zúrivým hlasom, blýskajúc očami. – Stačí! Strieľajte, bratia, skoncuje s tým, čo už!

Pribehol k zvieraťu, priložil mu hlavu tesne k uchu a vystrelil. Neživá hmota medveďa sa zrútila; iba laby sa mu krčovito mykli a tlama sa roztvorila, akoby zívala. Po celom tábore zatrieskali výstrely, prehlušujúce zúfale zavýjanie žien a detí. Ľahký vánok odnášal dym k rieke.

– Utrhol sa! Utrhol sa! – ozvalo sa v dave. Všetci sa rozutekali na rôzne strany ako stádo vyplašených oviec. Náčelník, tučný Foma Fomič, chlapci, Leonid a Konštantín, dámy – všetko bežalo v panickom strachu, narážalo na stany, vozy, padalo jeden cez druhého a kričalo. Oľga Pavlovna len-len že neupadla do mdlôb, no strach jej dodal sily, a ona si zodvihla šaty a rozbehla sa po lúke, pričom nestačila myslieť ani na svoje šaty rozhádzané rýchlym behom. Kone zapriahnuté do kočiarov čakajúcich na panstvo sa začali besniť a rozprchli sa. No nebezpečenstvo nebolo ani zďaleka tak veľké. Od hrôzy pomätené zviera, ešte celkom mladý tmavohnedý medveď s úlomkom reťaze na krku, bežalo s udivujúcou ľahkosťou; všetko sa pred ním rozostupovalo a on sa hnal ako vietor priamo k mestu. Niekoľko Cigánov so zbraňami bežalo za ním. Zopár chodcov nachádzajúcich sa na ulici sa pritískalo k múrom, pokiaľ sa im nepodarilo skryť za brány. Okenice pozatvárali; všetko živé sa spratalo; zaliezli dokonca aj psy.

Medveď sa rútil popri kostole, po hlavnej ulici, občas sa vrhal do strán, akoby hľadal pre seba miesto, kam by sa mohol ukryť, no všetko bolo zavreté. Prehnal sa okolo obchodov, kde ho uvítal prudký krik tovarišov, ktorý ho chceli vystrašiť, preletel okolo banky, pregymnázia¹⁵, kasární újezdnej posádky, prišiel na druhý koniec mesta, vybehol na cestu vedúcu k rieke a zastal. Prenasledovatelia zaostali, no čoskoro sa z ulice vyhrnul huf, v ktorom už neboli len Cigáni. Náčelník s plukovníkom išli na drožkách so zbraňami v rukách; Cigáni s čatou vojakov sa behom náhlili za nimi. Tesne pri drožkách bežali Konštantín a Leonid.

– Tam je, tam! – zakričal náčelník. – Chytró, schvatnite ho.

Ozvali sa výstrely. Jedna z guliek zviera poranila; v smrteľnom strachu sa rozbehlo rýchlejšie ako prv. Asi verstu od mesta, hore tokom Rochly, kadiaľ bežalo, sa nachádzal veľký vodný mlyn zo všetkých strán obkolesený nevysokým, no hustým lesom; zviera zamierilo tam. No zapletené medzi haťami a ramenami rieky zišlo z cesty; široký pás vody ho oddeľoval od dubových húštin, kde by možnože, mohlo nájsť ak nie záchranu, tak aspoň oddialenie svojho

---

¹⁵ Typ školy v Rusku v 19. storočí. Nachádzala sa v mestách, kde nebolo gymnázium. V škole boli štyri triedy zodpovedajúce štyrom mladším ročníkom v gymnáziách.

osudu. No neodhodlalo sa plávať. Na tejto strane sa husto rozrastal zvláštny krík, rastúci iba v južnom Rusku, takzvaná kustovnica. Jeho dlhé, ohybné, nerozvetvené konáre rastú tak husto, že človeku je takmer nemožné húštinou prejsť, no pri koreňoch sú medzery a priechody, cez ktoré môžu preliezť psy, a keďže sa tam často chodia chrániť od horúčav a postupne rozširujú priechody svojimi bokmi, v hustom poraste sa časom vytvára celý labyrint chodieb. Tam sa vrhol aj medveď. Mlynárski pomocníci, ktorí ho pozorovali z vrchného poschodia mlyna, to videli, a keď pribehli zadýchaní a vyčerpaní prenasledovatelia, náčelník prikázal obkľúčiť miesto, kde sa zviera skrylo.

Nešťastník zaliezol čo najhlbšie do kríkov; rana od guľky uviaznutej v stehne ho prenikavo bolela; stočil sa do kľbka, zaboril tlamu do labiek a ležal nehybne, ohlušený, bezvedomý od strachu, ktorý ho zbavoval možnosti ubrániť sa. Vojaci strieľali do kríkov, s úmyslom zasiahnuť ho a prinútiť zarevať, ale triafať naslepo bolo úmorné.

Zabili ho už neskoro večer, keď ho z útočiska vyhnali ohňom. Každý, kto mal v ruke zbraň, považoval za povinnosť zasadiť guľku do dodýchavajúceho zvieraťa, a keď z neho stiahli kožu, už sa na nič nehodila.

Nedávno sa mi pritrafilo pobudnúť v Beľsku. Mesto sa takmer nezmenilo: iba banka skrachovala a pregymnázium sa zmenilo na gymnázium. Náčelníka polície vymenili, keďže dostal za zásluhy miesto policajného inšpektora v gubernskom meste; bratia Izgotovci po starom kričia „Grand rond!“ a „au Rebours!“ a pobejú po meste s klebetami o najnovších udalostiach; apatiekar Foma Fomič stučnel ešte viac a nehľadiac na to, že spravil výhodný obchod, keď skúpil medvedí tuk po štrnásť kopejok a predal ho po osem hrivien za funt, čo mu vynieslo celkovo nemalú sumu, dodnes hovorí o medvedej poprave s veľkou nevôľou.

– Veru, vravel som ja vtedy Oľge Pavlovne, aký vyjde z toho Adonisa zlodej koní ... No, a čože? Týždňa neprešlo – a odviedol môj pár sivých, mrchavec.

– A vy viete, že to bol on? – spýtal som sa.

– Akože nie on? Ved' ho súdili v minulom roku za krádeže koní a lúpež. Išiel na nútené práce.

– Ach, ako mi ho bolo ľúto! – smutne povedala Oľga Pavlovna.

Úbohá dáma poriadne za tie roky zostarla a hoci si podľa slov Foma Fomiča (ktorý mi to povedal potajme) namazala na hlavu štyri funty medvedej pomády, vlasy jej nielenže nezhusťli, ale dokonca poredli. Napokon, príčesok ich zakrýva tak skvelo, že rozhodne nič nepoznať.

Vsevolod Michajlovič Garšin (*Всёволод Михайлович Гáршин*) (1855-1888) – ruský spisovateľ, básnik, kritik umenia

Pochádzal zo starého porušeného tatárskeho šľachtického rodu. Po ukončení reálnej školy začal študovať v Sankt-Peterburskej štátnej banskej univerzite, no štúdiá nedokončil. Nastúpil ako dobrovoľník vo vojne s Osmanskou ríšou, bol ranený do nohy. Po ukončení vojny bol povýšený na dôstojníka a odišiel do výslužby. Od mladosti bol Garšin veľmi nervóznym a citlivým, na čom mal zásluhu príliš rýchly duševný vývoj. Neskôr trpel záchvatmi nervových porúch a v 33 rokoch spáchal samovraždu, keď skočil do priestoru medzi schodiskom. Debutoval v roku 1877 poviedkou Štyri dni, v ktorej odsúdil vojnu a zabíjanie človeka človekom. Jeho tvorba nie je veľmi rozsiahla. Okrem zhruba dvadsiatich, sociálno-psychologických a lyricko-filozofických poviedok napísal niekoľko rozprávok, fantastických noviel a esejí.

Translation © Dušan Štefánik, 2016

Redakčná úprava: Eva Palkovičová